

Ўғирлик ва унинг жазоси

05:00 / 18.01.2017 8519

Луғатда; «молни махфий равишда ҳийла йўли билан олишга, ўғрилик», дейилади. Шаръий истилоҳда эса, «ўғрилик, оқил, болиғ, ҳақи йўқ ва ҳақ шубҳаси йўқ киши томонидан махсус миқдордаги молни, маълум беркитилган жойдан, махфий равишда олишидир».

Демак:

1. Оқил бўлмаган ўғрининг қўли кесилмайди.
 2. Балоғатга етмаган ўғрининг қўли кесилмайди.
 3. Молда ҳақи бор одам олса ҳам қўли кесилмайди.
 4. Молда ҳақ шубҳаси бор одам олса ҳам қўли кесилмайди.
 5. Махсус миқдордан оз молни ўғирлаган одамнинг қўли кесилмайди.
 6. Беркитилмаган жойдаги нарсани олган одамнинг ҳам қўли кесилмайди.
- Шунга ўхшаш яна бошқа шартлар ҳам бўлиши мумкин.

Оиша розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: *«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «**Чорак динор ва ундан кўпдан бошқада қўл кесил-майди», дедилар**»*. Икковини бешовлари ривоят қилдилар.

Кўпчилик фуқаҳолар айти шу ҳадисни амал учун қабул қилишиб, қўл кесиш учун таъйин қилинган махсус миқдор, чорак динор, деганлар.

Ҳанафий мазҳаби эса: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида қалқон ўн дирҳам қийматга эга эди», деган ҳадисга амал қилиб, махсус миқдор-ўн дирҳам, деганлар.

Ўғри қўлга тушса, унга нисбатан қандоқ жазо берилади ва қанчалик миқдордаги нарса ўғирланганда ўша жазо қўлланилади.

Аллоҳ таоло: **«Ўғри эркак ва ўғри аёлнинг қўлларини кесинглар. Икковлари қилган касбининг жазосига ва Аллоҳдан азоб ўлароқ. Аллоҳ азиз ва ҳикматли зотдир»**, деган.

Ушбу ояти каримага биноан бир одам ҳисобга етган миқдордаги нарсани ўғирласа, ўғрилиги ҳужжат-далил билан собит бўлса, қўли кесилади.

Ушбу ояти карима ва унда баён қилинган ҳукм энг кўп тортишувларга, баҳсларга ва муқоясаларга сабаб бўлган масалалардандир.

Ислом жамиятда яшаётган кишиларга, ким бўлишидан қатъий назар, яхши ҳаёт кечириш ҳаққини беради. Уларни тўғри йўлда тарбиялайди. Ижтимоий ҳаётда адолатни ўрнига қўяди. Шахсий мулкнинг ҳалол йўл билан ривожланишига эшикни кенг очиб қўяди. Жамият аъзоларининг

ижтимоий таъминотини ҳам йўлга қўяди.

Хулоса қилиб айтганда, кишиларни ўғриликка бошлайдиган омилларнинг олдини олади. Ана шундан кейингина ўғрининг қўлини кесишга ҳукм чиқаради.

Ислом ҳар бир инсонга яхши ҳаёт кечириш ҳақ-ҳуқуқини бериши инсонларнинг яхши еб-ичиши, кийиниши, турар жойга эга бўлишида ўз аксини топади. Бу нарсага эришишнинг асосий йўли ҳар бир инсоннинг ҳалол меҳнатидир. Ислом жамияти аъзоларига ҳалол меҳнат ила касб қилишга тўлиқ шароит яратиб бе-ришга масъул. Фуқаронинг ҳунари бўлмаса, ҳунар ўргатади. Ҳунарини рўёбга чиқаришга имкон ё майдон бўлмаса, ўша имкон ва майдонни яратади. Иш топиб беради. Агар ушбу омилларни ишга солиб ишласа ҳам, топгани кун кечиришга етмаса ёки бошқа сабаблар туфайли ишлай олмаса, Ислом шариати бўйича, бошқа томонлардан ёрдам олади. Аввало, иқтисодий жиҳатдан ҳолати яхши бўлган яқин қариндошларидан унга нафақа жорий қили-нади. Ёки бу иш яшаб турган жойидаги бой кишилар зиммасига юкланади. Унга ҳам имкон бўлмаса, мусулмонларнинг байтул моли-ҳазинасидан нафақа олади. Унда ҳам етарли бўлмаса, дав-лат бой фуқаролардан олиб беради. Шунча ғамхўрлик ва яхшиликлари бор жамиятда одам ўғрилик қиладими? Агар шунда ҳам ўғрилик қилинса, қўлини кесишга лойиқ иш бўлмайдими бу?!

Ҳазрати Умари Одил розияллоҳу анҳу халифалик вақтларида йўлда кетаётиб, тиланиб ўтирган қари одамни кўриб қолибдилар.

«Бу ким?» деб сўрабдилар.

«Бу фалончи яҳудий, қариб ишга ярамай, шу ҳолга тушиб қол-ди», дейишибди. Ҳазрати Умар:

«Ёшлик чоғида ундан жизя олсак-у, қариганида шу ҳолда ташлаб қўйсак, адолатдан бўлмайди», дебдилар-да, ҳалиги яҳу-дийга байтул молдан нафақа белгилабдилар. Кўриниб турибди-ки, мазкур имтиёздан мусулмон эмаслар ҳам фойдаланади.

Ислом жамияти аъзоларини тўғри йўлда тарбия қилади. Уларнинг тарбияси иймон асосига, Аллоҳдан қўрқиш, қиёматдан умидвор бўлиш асосига қурилади. Ризқни ҳалол йўл билан топиб ейиш ҳар бир мусулмоннинг вожиби эканлигини чуқур тушунтириб тарбия қилинади. Ўғрилик гуноҳ экани, бировнинг молини ботил йўл билан ейиш гуноҳ экани, ўғри гуноҳкор экани, унинг шариат ҳукми бўйича қўли кесилиши тушунтириб тарбия қилинади. Ана шундан кейин ҳам ўғрилик қилганнинг қўли ке-силмасинми?

Исломий жамият ижтимоий адолатни ўрнига қўяди. Бу жамиятда бировнинг ҳаққини бошқаси емайди, зулм йўли билан тортиб олмайди. Ҳар ким ҳалол меҳнатига яраша ҳақ олади. Унинг меҳнати капиталист ёки

давлат томонидан таҳқирланмайди. Жамият мулки ҳисобланган нарсаларда ҳар бир инсоннинг тегишли ҳаққи бор, улардан фақат давлатбошилар ёки баъзи шахслар ва оилаларгина фойдаланмайди. Ислом жамияти шахсий мулкни ривожлантиришга кенг йўл очиб қўяди. Одамлар ҳалол йўл билан қанча кўп молу мулк топса, шунча яхши. Давлат улардан молу мулкларини тортиб олмайди. Бошқа кишилар уларга ҳасад қилмайди. Мана шундай шароитда яшаб туриб ҳам, ҳалол меҳнатга ҳаракат қилмай, бировларнинг ҳаққини ҳаром йўл билан олишга чўзилган қўл кесилса, арзимайдими?!

Ислом жамияти аъзоларининг ижтимоий таъминотларини яхшилаб йўлга қўяди. Аввало, ночор кишиларнинг нафақасини яқин қариндошларига Аллоҳнинг олдидаги диний бурч сифатида вожиб қилади. Ота фарзандагарига, эр хотинига, ака укаларига, фарзанд ота-онасига ва ҳоказо нафақа бериши шарт. Яъни, бой қариндошлар ночорларига нафақа беришлари вожиб. Ихтиёрлари билан беришмаса, қози ҳукм чиқариб мажбур қилади. Фиқҳ китобларимизнинг нафақа бобида бу масалалар кенг ёритилган. Ночор инсоннинг яқин қариндоши бўлмаса, унга давлат ёрдам беради, бой мусулмонлар нафақа беради. Иш берувчи ишчига нафақа беради ва ҳоказо. Агар бу чоралар қўлланмаган бўлса, ўғрилиқ содир этилса, қўлини кесишга ҳукм чиқаришга давлат ҳақли бўла олмайди.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу ҳузурларига Музайна қабиласидан бировнинг туясини ўғирлаганлари учун бир неча йигитни ушлаб олиб келдилар. Ҳазрати Умар уларнинг қўлини кесишга амр қилдилар. Шунда баъзилари бу йигитлар Ибн Ҳотиб ибн Балтаъа исмли кишининг йигитлари эканини, хўжайинлари уларга овқат бермаганидан туя ўғирлаб сўйиб ейишга мажбур бўлганларини айтдилар. Ҳазрати Умар ҳукмни дарҳол бекор қилдилар. Хўжайинни чақириб келиб койидилар ва ўғирланган туянинг баҳосини икки баробар тўлашга амр қилдилар.

Шунчалик имконлар бўла туриб, ўғрилиқка борган қўлни, албатта, кесиш зарур!

Айни чоқда, шариат бўйича, бировни ушлаб келиб, манави ўғри экан, дейилса, дарҳол қўли кесилавермайди. Бу тадбирнинг ўзига яраша тартиб ва қоидалари бор. Буларни бир чеккадан яхшилаб тушуниб олиш керак.

Аввало, ўғрилиқ нима-шуни билиб олайлик. Шаръий истилоҳда ўғрилиқ-бирровнинг беркитилган молини махфий суратда олиш.

«Беркитилган» деганимиз қаровсиз қолмаган деган маънони англатади. Омборга қўйиб қулфланган ёки қоровул қўйилган бўлса, мол беркитилган бўлади. Қаровсиз қолган молни ўғирлаган одамнинг қўли кесилмайди, аммо бошқа чора кўрилади. Беркитилган жойдан чиқиб қолган, омборнинг эшиги очиқ қолиб, ундан кўриниб турган ёки мол бор жойга кириб-чиқиб

юришига рухсат берилган одамларга нисбатан ҳам, агар молдан олсалар, бошқа чора кўрилади.

Энг муҳим шартлардан бири-беркитилган жойдан ўғирланган мол Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам даврлари-даги чорак динор қимматга эга бўлиши керак. Ундан оз бўлса, ўғрининг қўли кесилмайди. Унга бошқа чора кўрилади.

Энди қўли кесилиши лозим бўлган ўғрига бу жиноят қандай тарзда собит бўлади? Яъни, қозихона бу одамнинг айбдор-жиноятчилиги собит бўлди, қўли кесилсин, деб қачон ҳукм чиқара олади? Ўғрилик собит бўлиши, аввало, ўғрининг шахсий эътирофи ила бўлади. У эътироф қилгандан сўнг юқоридаги шартлар текшириб чиқилади. Тўғри келса, яна бир бор ўғридан бу ишни тушуниб қилган-қилмагани сўралади. Ана шундан сўнг ҳукм чиқарилади.

Яна ўғрилик икки адолатли кишининг гувоҳлиги билан ҳам собит бўлади. Гувоҳ адолатли бўлиши жуда муҳим. Яъни, умри бўйича шариатга хилоф қилмаган, ёлғон гапирмаган, аввал гувоҳлиги нотўғри чиқмаган бўлиши керак. Шунинг учун ҳам қозилар гувоҳларнинг гувоҳлигини қабул қилишдан олдин уларнинг кимлигини ўрганиб чиқади. Жамиятдаги эътиборли киши-лардан уларнинг поклиги, адолати ҳақида маълумот олади. Сўнгра гувоҳлигини қабул қилади. Мазкур шартларда озгина шубҳа туғилса, қўл кесиш бекор қилинади. Агар ўғрилик шубҳасиз собит бўлса, ўғрининг ўнг қўли билаги билан кафтини бирлаштириб турувчи бўғиндан кесилади.

Ислоннинг бу ҳукмига қарши чиқувчилар, бу жазо инсонпарварлик руҳига тўғри келмайди, ўғри қанчалик миқдорда ўғрилик қилган бўлса ҳам, қўлини кесмасдан, қамаш керак, дейишади. Неча юз йиллардан буён бу тадбирларини жорий ҳам қилмоқдалар. Аммо йилдан-йилга, ойдан-ойга, кундан-кунга ўғрилик кўпайиб бормоқда. Майда ўғрилар учун қамоқхона жазо эмас, балки малака ошириш курси, ўғрилик ишини янада чуқурроқ эгаллаш мактаби бўлиб қолди. Қамоқдан, ўзидан кўра тажрибали шахслардан тажриба ўрганиб чиқиб, аввалгисидан каттароқ ўғрилик қилмоқдалар. Бу мантиқсиз ҳолат етти ёшдан етмиш ёшгача ҳамманинг истеҳзосига сабаб бўлмоқда.

Ислоний жазо бўлмиш қўл кесиш эса, энг самарали омил ҳисобланади. Ислонда жиноятнинг олдини олишга, тагтомири билан йўқотишга ҳаракат қилинади. Шунинг учун ҳам тайин қилинган жазолар нафақат тан жазоси, балки руҳий, маънавий ва тарбиявий жазо ҳам ҳисобланади. Бу маънода Ислонда кўзда тутилган жазолар жиноятчи нимани кўзлаб жиноят қилса, уни, аввало, ўшандан маҳрум қилишга ўтилади. Мисол учун, меросга тезроқ етиш учун мерос қолдирувчининг ўлимига сабаб бўлган меросхўр

аввал меросдан маҳрум қилинади, кейин бошқа чоралар кўрилади. Ўғрилик қилган одам осонлик билан молу мулкка эга бўлиш мақсадида бу ишга қўл уради. Унга молу мулк топишни қийинлаштириш учун қўли кесилади.

Қолаверса, бошқа жазо чоралари каби, бу жазо ҳам катта тарбиявий аҳамиятга эга. Жазо ҳукми кўпчилик халқни тўплаб туриб ижро этилади. Кўпчиликнинг ичида шарманда бўлган ва танасида жиноятнинг белгиси қолган шахс иккинчи бор бу ишга қўл урмайди. Энг муҳими-ҳукми ижро этиш пайтида ҳозир бўлганлар ҳам ўрناق олиб, шу каби шарманда бўлмаслик учун ўғриликдан тийиладилар.

Бу ҳукми ижро этишдан кўра, унинг ҳайбати кўпчиликни жиноятдан ушлаб туриши эътиборга сазовор. Ўғрининг қўли кесилади, деган ҳукм чиқиши биланоқ кўпчилик ўзидан-ўзи қуйилиб қолади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам вақтларида ушбу ояти карима тушганидан сўнг уч-тўрт кишининг қўли кесилиши билан ҳеч ким ўғрилик қилмай қўйган. Ҳозирги пайтдагига ўхшаб, жазони ўтаб чиқибоқ яна қайтадан бошлашмаган.